

Upphovsrätten i undervisning, i synnerhet i distansundervisningen

Vad innebär frihet i undervisningen?

En lärare kan välja sitt undervisningsätt och undervisningsmaterial. Detta gäller både metoder och innehåll. Läraren måste dock följa de bestämmelser och föreskrifter som getts för utbildningen och anordnandet av undervisningen.

Vem tillhör upphovsrätten?

Till en professors och andra lärares uppgifter hör att undervisa, inte att framställa material åt andra. Upphovsrätten tillhör alltid upphovsmannen eller uphovsmännen, inte universitetet.

När har upphovsrätten övergått till arbetsgivaren?

För att upphovsrätten ska ha överförts till arbetsgivaren måste arbetsgivaren visa grunderna för överföringen och dess omfattning. I praktiken innebär det här att det uttryckligen ska ha avtalats om saken.

Vad bör man beakta när man avtalar om användarrätten till föreläsningar?

Överföringens omfattning (t.ex. i vilka medier materialet får användas), den tidsmässiga omfattningen (t.ex. användningsrätt medan kursen pågår, under terminen, under läsåret eller så länge anställningsförhållandet pågår), geografisk omfattning, omfattning i sak, eventuell bearbetningsrätt, ersättning, etc.

Vad bör man beakta vid publicering med öppen tillgång?

När man publicerar föreläsningar öppet lönar det sig att tänka igenom hur mycket av sina rättigheter man vill avstå ifrån. En del CC-licenser innefattar också att man avsäger sig bearbetningsrätten. (En sådan är t.ex. CC By)

Vilka material kan jag använda mig av i mina föreläsningar?

I upphovsrättslagen anges en generell citaträtt som gäller alla typer av material för att främja och ge liv åt ens egen framställning. Ovan nämnda är möjligt i överensstämmelse med god sed och i den omfattning som motiveras av ändamålet och förutsätter i enlighet med god publikations sed en hänvisning till originalmaterialet. Upphovsrättslagen innehåller också en bestämmelse om användning av verk inom undervisning och vetenskaplig forskning (s.k. avtalslicens via Kopiosto). Materialanvändning är en svårgreppbar helhet och i synnerhet när det gäller multimedieprodukter bör man vara försiktig, eftersom det då kan röra sig om användning som kräver tillstånd. Tillståndssystemet är splittrat (Kopiosto, Kuvasto, Teosto, Gramex, filmproducenterna o.s.v.). Mer information finns bl.a. på <https://www.operight.fi/sv>, <https://minedu.fi/sv/upphovsratt>, <https://www.copyrightsociety.fi/kirjasto/> och <https://ipruc.fi>

Kan jag ge mitt undervisningsmaterial till en kollega?

Ett undervisningsmaterial man själv äger kan överlåtas till en kollega (exempelvis rätten att använda en del av ett upphovsrättsskyddat verk). Material, kopior eller bilder som ägs av någon annan kan enbart användas i lärarens egen undervisning och sådana här material som har skapats av någon annan kan inte överlåtas vidare, inte ens till en kollega. Läs mer om Kopiosto-avtalet, som dock är allmänt till sin karaktär och närmast tryggar användningen i läroanstalterna www.kopiosto.fi. UpphovsrättsL 14 §.

Kan universitet spela in min föreläsning?

Inspelning av en (upphovsrättsskyddad) föreläsning förutsätter föreläsarens tillstånd.

Kan universitet använda en inspelning av en föreläsning?

Användning av en inspelning förutsätter att man separat fått föreläsarens tillåtelse för detta.

Kan jag ta bort en inspelning av min föreläsning från universitetets system och t.ex. från YouTube?

I princip, ja. Men i detta sammanhang måste man beakta vad som eventuellt avtalats om användarrätten i fråga om inspelningen.

Kan universitet använda mina föreläsningar och mitt övriga undervisningsmaterial om jag t.ex. byter arbetsplats eller går i pension?

Användningen av undervisningsmaterial förutsätter att man har upphovsmannens tillstånd. Upphovsmannen kan till exempel ge rätt att använda materialet eller dessutom bearbetningsrätt. Om många bearbetningar görs kan materialet ha två upphovsmän. I sådana fall är det ytterst viktigt att upphovsmännen inbördes kommer överens om andelarna.

Vilka lagstiftningsändringar är aktuella?

Implementeringen av DSM-direktivet kan medföra förändringar bland annat gällande användningen av skyddat material i undervisningen. Man har dels försökt underlätta det här och dels underlätta licensieringen.

Dessa anvisningar bygger på professor Rainer Oesch's föreläsning Opetusaineistojen oikeudet – nykytila ja haasteet (30.3.2021).